

พุทธจักรวาลวิทยา : พระพุทธเจ้าจักรพรรดิแห่งจักรวาล Buddhist Cosmology: The Emperor Buddha of the Universe

พระครูสุตพัฒน์โนดม

พระมหาดวงรัตน์ จิตรตโน, สมบูรณ์ ตาสนธิ

Phrakrusutapathanodom

Phramaha Duangrat Thitaratano, Somboon tasonthi

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: phrakrusutapathanodom@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์จักรวาลตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาล

ผลการศึกษาพบว่า จักรวาลตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไป กล่าวว่า จักรวาลเป็นเอกภพหมายถึง ที่ว่างในอวกาศและทุกสิ่งที่มีอยู่ในนั้นคือสสาร ได้แก่ โลก ดวงดาวต่าง ๆ นับไม่ได้ รวมกันเป็นกาแล็กซี โลกอยู่ระบบในสุริยะที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง ระบบหนึ่งในกาแล็กซีชื่อว่าทางช้างเผือก ส่วนจักรวาลตามแนวพระพุทธศาสนา กล่าวถึงเรื่องทางวัตถุโลกกับจิตวิญญาณที่มีความสัมพันธ์กัน มีจำนวนนับไม่ได้ เรียกว่า อนันตจักรวาล จักรวาลพินาศไปเพราะอกุศลมูลได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะเป็นสาเหตุ หากราคะหรือตัณหา มีหนาแน่นมากในจิตใจของมนุษย์ ย่อมพินาศด้วยไฟ เมื่อโทสะหนาแน่นมากย่อมพินาศด้วยน้ำกรด ต่อจากนั้นจักพินาศไปด้วยลม พระพุทธเจ้าทรงเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาลได้เพราะทรงบำเพ็ญบารมีมาเต็ม 4 อสงไขย 1 มหากัป จึงทรงมีอำนาจเขตแดน 3 ประการ (1) ชาติเขต เขตที่ประสูติ ชาติเขตนี้ทรงเป็นจักรพรรดิทางโลกหรือโลกียะที่มีรัศมี 10,000 จักรวาล จึงทรงเป็นจักรพรรดิแห่งโลกียะหรือจักรวาล (2) อาณาเขต เขตอำนาจแห่งพระธรรม อานุภาพแห่งพระธรรมแผ่ไป 100,000 โภกจักรวาล ทรงสามารถสอนให้สรรพสัตว์บรรลู่ถึงพระอรหันต์ได้ในอาณาเขตนี้ (3) วิสัยเขต เขตที่ประสงค์ต้องการรู้ ที่พึงต้องการรู้ในจักรวาล ประมาณาที่สุดมิได้ ก็ทรงรู้ได้ พระองค์ตรัสว่า การดำรงอยู่ในจักรวาลนี้เป็นอันตราย เป็นทุกข์ จึงต้องรีบแสวงหาความพ้นทุกข์ ด้วยองค์มรรค 8 และนิพพาน

คำสำคัญ : จักรวาล, พระพุทธศาสนา, จักรพรรดิ

Abstracts

This academic article has the following objectives: (1) To study the analysis of the universe according to the general theories and Buddhism, (2) To study and analyze the Buddha who was the emperor of the universe.

The results showed that the universe according to general theories, says that the universe is all existing matter and space consider as whole. This has meant the space of everything that exists is matter, including world, stars, countless stars forming the galaxies. The world is in a solar system centered on the Sun. A part of system in the galaxy is called the Milky Way and the universe according to Buddhism is the concrete. The world and souls are related link to the infinite number of universes called infinite universes. The universe was destroyed because of the evil, such as greed, anger, delusion is the cause. If sensuality or lust increase more into the human mind then it will inevitably perish with fire. When the anger is very dense, it will inevitably perish with acid, and then perish in the wind respectively. The Lord Buddha is the emperor of the universe, because he has collected 4 eons and 1 kappa. Therefore, he has bounded in 3 boundary powers as following; (1) Nation, the nation of this region is the emperor of the world or the world with a radius of 10,000 universes. Therefore, he is the emperor of worldly or universe. (2) The power of the Dharma extends; it extends cover with 100,000 euros; he can teach all creatures to reach the Arahant in this territory. (3) The boundary of the desired in enlightening in that needs to be known in the universe and almost never knew it. He said that to exist in this universe is dangerous, suffering, therefore human must seek to escape from suffering with the Noble Eight paths and Nirvana.

Keywords: Universe, Buddhism, Emperor

บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ถือว่าเป็นบุคคลประวัติศาสตร์ของโลกมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือที่สุด ด้วยหลักฐาน 2 ประการ คือ (1) หลักธรรมคำสอนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้มีผลจริง (2) ประวัติศาสตร์ด้านหลักฐานด้านโบราณสถานหลายแห่ง มีสังเวชนียสถาน 4 แห่ง เป็นต้น และหลังจากพระพุทธเจ้าไปแล้วประมาณ 200 กว่า ปีก็มีบุคคลประวัติศาสตร์โลกอุบัติขึ้นและได้นับถือพระพุทธเจ้าและได้ทำพุทธศิลปกรรมแนวพุทธเกิดขึ้น เช่น เสืออโศกธรรมจักร จาลึกอักษรต่าง ๆ พระพุทธโฆसाจารย์จึงกล่าวว่า “ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นนอกจากจะเป็นประวัติศาสตร์ในตัวเอง ยังเป็นหลักฐานที่ช่วยในการสืบค้นเรื่องราวส่วนอื่นของประวัติศาสตร์ด้วย”(พระพุทธโฆสาจารย์, 2554: 14) เป็นที่รู้กันแล้วว่าพระพุทธเจ้าเป็นนักสันติภาพแห่งโลก และโลกก็ยอมรับท่านเป็นผู้สร้างสันติภาพให้แก่โลกดังมีวันวิสาขบูชา คือ วันสำคัญของโลกที่สหประชาชาติมีมติให้เป็นวันหยุดของสหประชาชาติด้วย ยกเป็นวันแห่งสันติภาพเนื่องจากพระพุทธเจ้าได้ทำลายระบบชนชั้นวรรณะทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ชูทร ถือว่าเป็นวันยกเลิกระบบชนชั้นวรรณะโดยไม่เสียเลือดเนื้อแต่อย่างใดก็ตาม สำหรับชาวพุทธแล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่มากกว่าที่จะใช้คำว่า บุคคลแห่งโลกนี้ ยังมีความเชื่อและมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีกาว่า เป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่มากกว่าโลก เรียกว่า บุคคลแห่งจักรวาล ด้วยซ้ำไป ดังมีคำสรรเสริญพุทธคุณว่า สตถา เทวมนุสสานํ พุทฺโธ ภควาติ โส อิมํ โลกํ สเทวํ สมารกํ สพฺรหมํ สสุสมณพฺรหฺมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 111-140: 83) (พระไตรปิฎกภาษาบาลีเล่ม 1 ข้อ 1:1) พระพุทธเจ้า ทรงเป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เอง แล้วจึงทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 1:1) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากพระองค์จะตรัสรู้เรื่องชีวิตที่ประกอบไปสัจจะ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคแล้ว พระองค์ยังตรัสรู้และสอนเรื่องโลกและจักรวาลด้วย พระองค์ทรงตรัสกำเนิดโลกไว้ในอัครัญสูตรว่า ทัวทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีตมนอนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏหญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า ‘สัตว์’ เท่านั้น ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน เกิดจวนดินลอยอยู่บนน้ำ ดุน้ำนั้นมที่เคี้ยวให้แห้งแล้วทำให้เย็นสนิทจับเป็นฝายอยู่ข้างบน จวนดินนั้นเพียบพร้อมด้วยสี กลิ่น รส ต่อมาเมื่อมีพรหมผู้หนึ่งมีนิสัยโลภ กล่าวว่า ‘สิ่งนี้

คืออะไร' แล้วใช้นิ้วชี้จวนดินขึ้นมาลึ้มดู เมื่อเขาใช้นิ้วชี้จวนดินขึ้นมาลึ้มดูอยู่ รสจวนดินได้แผ่ซ่านไป จึงเกิดความอยากติดใจในรส พรหมอื่นๆ จึงใช้นิ้วชี้จวนดินขึ้นมาลึ้มดูเมื่อใช้นิ้วชี้จวนดินขึ้นมาลึ้มดูอยู่ เกิดความอยากติดใจในรสขึ้นเช่นเดียวกัน เมื่อบริโภคนั้นจวนดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน พรหมเหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน บางพวกมีผิวพรรณงาม จึงมีการเปรียบเทียบดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณขึ้นขึ้นกันและกันเมื่อเกิดมีมานะถือตัว เพราะการดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณเป็นปัจจัย จวนดินจึงหายไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 120:89-90) ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์กล่าวว่า จักรวาล หรือ เอกภพ (Universe) หมายถึง ทั้งหมดทุกสรรพสิ่ง อุบัติขึ้นเมื่อประมาณ 13,000 ล้านปีมาแล้วตามทฤษฎีบิกแบง ในยุคเริ่มแรกจักรวาลมีขนาดเล็ก พลังงานมหาศาลอัดแน่นเป็นสสาร ตามทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไปของไอน์สไตน์ ($E = mc^2$) เมื่อจักรวาลเย็นตัวลง ธาตุแรกที่เกิดขึ้นคือ ไฮโดรเจน ซึ่งประกอบขึ้นอย่างเรียบง่ายด้วยโปรตอนและอิเล็กตรอนอย่างละตัว ไฮโดรเจนจึงเป็นธาตุที่มีอยู่มากที่สุดในจักรวาล กลายเป็นดาวฤกษ์ที่ชื่อว่าดวงอาทิตย์ เศษวัสดุที่โคจรรอบดาวเคราะห์ก็รวมตัวเป็นดวงจันทร์บริวารโลกในยุคแรกเป็นหินหนืดร้อน ถูกกระหน่ำชนด้วยอุกกาบาตตลอดเวลา องค์ประกอบซึ่งเป็นธาตุหนัก เช่น เหล็กและนิเกิล จมตัวลงสู่แก่นกลางของ เมื่อโลกเย็นลงเปลือกนอกตกผลึกเป็นแร่และหิน ไอน้ำในอากาศควบแน่นเกิดฝน น้ำฝนได้ละลายคาร์บอนไดออกไซด์ลงมาสะสมบนพื้นผิว ไหลลงทะเลและมหาสมุทร สองพันล้านปีต่อมาการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต (ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์โลกและดาราศาสตร์, 2551: ออนไลน์) ซึ่งตรงกับการศึกษาเชิงอภิปรัชญาที่เป็นแม่บทพื้นฐานที่สุดว่า "สัจธรรมหรือความเป็นจริงของภพภูมิในเอกภพ หรือ ความเป็นจริงของทุกสิ่งทุกอย่างบรรดาที่มีอยู่ไม่ว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นจะอยู่ในรูปของพลังงานหรือ สสารก็ตาม เห็นได้สัมผัสได้หรือไม่ก็ตาม" (พระจักรกฤษณ์ ธีรธมโม, 2558: 86) การก่อตัวของเอกภพในครั้งใหม่ด้านวัตถุ เกิดขึ้นจากการจุดของอากาศสรรพพรหมเข้ามาอยู่ในอาณาเขตอันหาที่สุดไม่ได้ แล้วได้เห็นสิ่งที่ไม่เคยเห็น เกิดความสงสัยขึ้น ลงมือกระทำเกิดผลของการกระทำจนมีการวิวัฒนาการของร่างกาย และ สรรพสิ่งในเอกภพด้านวัตถุก็มีการวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งมีความสมบูรณ์ และ เสื่อมสลายไปในที่สุดไม่มีอะไรมั่นคงแน่นอน (พระยงยุทธ ปทุโม, 2558: 96)

ในเรื่องจักรวาลนี้ทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนาก็กล่าวไว้เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาวิเคราะห์ 2 ประเด็น คือ (1) จักรวาลทั่วไปกับจักรวาลตามแนวพระพุทธศาสนา กล่าวไว้อย่างไร (2) ปกติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกจะตรัสสอนเรื่องชีวิต

ทางออกหรือทางพ้นจากทุกข์แล้ว พระองค์ยังได้สอนเรื่องโลก จักรวาลด้วยและพระองค์ก็ตรัสว่า พระพุทธเจ้ามีอาณาเขตในจักรวาลเป็นของพระองค์เองด้วย และทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิแห่งจักรวาลในประเด็นไหน

เนื้อเรื่อง

1) จักรวาลตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไป

เอกภพ (Universe) หมายถึง ที่ว่างในอวกาศและทุกสิ่งที่มีอยู่ในนั้น คือ สสาร ได้แก่ โลกของเรา ดวงดาวต่าง ๆ กาแลกซี รวมถึงพลังงานต่าง ๆ ด้วย สิ่งที่มีความหมายคล้ายคลึงกับเอกภพ คือ คอสมอส (cosmos) โลก (Word) ความจริง (Reality) และธรรมชาติ (Nature) จากหน่วยเล็กไปสู่หน่วยใหญ่ เราอยู่บนโลก โลกอยู่ระบบสุริยะที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง ระบบสุริยะเป็นระบบเล็ก ๆ ระบบหนึ่งในกาแลกซีที่ชื่อว่าทางช้างเผือก (Milkyway) และกาแลกซีทางช้างเผือกก็เป็นหนึ่งในหลายล้านกาแลกซีที่อยู่ในเอกภพ (สรกานต์ ศรีทองอ่อน, 2558: 21)

กาลิเลโอ กาลิเลอี ชาวอิตาลี ผู้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ยุคใหม่กล่าวว่า “โลกนั้นเคลื่อนที่รอบดวงอาทิตย์มีดวงดาวต่างๆ มากมายบนท้องฟ้าประกอบขึ้นเป็นเอกภพ” แต่ไม่ทราบว่ามีรอบดวงอาทิตย์นั้นเป็นเพราะอะไร

เซอร์ไอแซก นิวตัน นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ กล่าวว่า “เอกภพมีดวงดาวเป็นอนันต์นับไม่ถ้วน ไม่มีขอบเขตจำกัด และมีความสม่ำเสมอทั่วไปทั้งหมด หากมีความเบี่ยงเบนไปเล็กน้อยก็จะทำให้ระบบล่มสลาย เอกภพนั้นเป็นวงโคจรเป็นวงรี ดาวเคราะห์โคจรรอบดวงอาทิตย์เป็นเพราะแรงที่เรียกว่าแรงดึงดูดหรือแรงโน้มถ่วง และไม่ใช่ว่าระบบสุริยะจักรวาลเท่านั้นที่มีแรงดึงดูดระหว่างกันแต่ดาวทุกดวงในเอกภพ รวมถึงวัตถุทุกอย่างล้วนมีแรงดึงดูดระหว่างกันทั้งสิ้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับมวลวัตถุนั้นและระยะห่างของวัตถุที่ส่งแรงดึงดูดระหว่างกัน”(สรกานต์ ศรีทองอ่อน, 2558: 25)

จักรวาลหรือเอกภพ คือสิ่งที่ใหญ่ที่สุดที่มนุษย์รู้ผ่านทางวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยอวกาศ เวลา สสาร พลังงานและดวงดาวทั้งหมดกระจุกตัวเป็นกระจุกใหญ่ ๆ เรียกว่า กาแลกซี ประกอบด้วยดาวประมาณ แสนล้านดวง และกาแลกซีมีประมาณแสนล้านกาแลกซี กาแลกซีที่ระบบสุริยะ และโลกของเราอยู่มีรูปร่างเป็นจักรหมุน ระบบสุริยะประกอบด้วยดาวเคราะห์ 9 ดวง โลกและจักรวาลจึงเป็นพลังงาน พลังงานเปลี่ยนเป็นสสาร และสสารเปลี่ยนเป็นพลังงานได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สสารคือพลังงานที่แปรรูปเป็นก้อน เป็นก้อนหมายถึงมีตัวตน มีขนาด มีน้ำ

หนัก สามารถชั่งตวงวัดได้ พลังงานไม่มีขนาด ไม่มีน้ำหนัก แต่มีอยู่ในรูปคลื่น เช่น คลื่นแสง คลื่นเสียง คลื่นอินฟราเรด คลื่นเปลี่ยนเป็นก้อนและก้อนเปลี่ยนเป็นคลื่นได้ เช่น โฟตอนหรือแสงอยู่ในรูปคลื่น แต่อิเล็กตรอนเป็นอนุภาคคือเป็นก้อนเล็กมาก และมีน้ำหนัก นั่นคือเป็นวัตถุไปตอนเปลี่ยนเป็นอิเล็กตรอนได้ และอิเล็กตรอนเปลี่ยนเป็นโฟตอน สูตรคือ $E = mc^2$

E คือ พลังงาน (energy)

m คือ มวลสาร (mass)

c คือ ความเร็วของแสง

ทำให้เกิดธาตุที่มีน้ำหนัก จึงเกิดดวงดาว เมื่อดาวระเบิดที่เรียกว่า ซูเปอร์โนวา (Supernova) เกิดพลังมหาศาลขึ้น พลังงานมหาศาลนี้ได้บีบให้โปรตอนและนิวตรอนเข้าไปจับกันเป็นนิวเคลียสที่ใหญ่ขึ้นระบบสุริยะ ประกอบด้วยดวงอาทิตย์ และดาวเคราะห์บริวารที่รู้จักกัน 9 ดวงซึ่งรวมถึงโลกเราด้วย นอกจากนั้นยังมีดวงจันทร์ที่เป็นบริวารของดาวเคราะห์บางดวงเท่าที่ค้นพบมี 61 ดวง ดาวเคราะห์น้อย ดาวหาง สะเก็ดดาวและกลุ่มหมอกควัน รวมเป็นกาแล็กซี่หรือทางช้างเผือก กาแล็กซี่ทั้งหมดมีประมาณหนึ่งแสนล้านกาแล็กซี่จักรวาลจึงมีอายุประมาณ 15,000 ล้านปี นี่คือนักวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการกำเนิดของจักรวาลที่ได้รับความเชื่อถือทั่วไปในปัจจุบันธาตุปฐมของจักรวาล คือ ไฮโดรเจน ดิวเทอเรียม และฮีเลียม (พรชัย พัทธินทร์ตะนกุล, 2547: 84-91) ส่วนนักธรณีวิทยาพบว่าโลกมีอายุประมาณ 4,500 ล้านปี (สนุกกูร, 2556: ออนไลน์) สังคมตะวันตกมีค่านิยมในเรื่องการกลมกลืนกับจักรวาลหรือธรรมชาติอย่างสำคัญซึ่งเป็นที่มาของการมองโลกอย่างมีคุณภาพทั้งในด้านวัตถุและจิตวิญญาณ หรืออย่างน้อยก็มองในความเป็นมนุษย์นั้นมีทั้งสิ่งที่เป็นมิติทางวัตถุและจิตใจ มนุษย์จึงเป็นจุลภาคของจักรวาล (microcosm) เพราะจักรวาลคือสิ่งที่มีและไม่มีในเวลาเดียวกัน ในขณะที่มนุษย์นั้นมีสภาพตรงขาคบระหว่างสิ่งที่มี ซึ่งเป็นเรื่องทางวัตถุกับสิ่งที่ไม่เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ การดำรงสภาวะอยู่ตรงขาคบที่เป็นทั้งวัตถุและจิตวิญญาณ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2547: 276)

ดังนั้น จักรวาลหรือเอกภพ คือสิ่งที่ใหญ่ที่สุดประกอบด้วยอวกาศ เวลา สสาร พลังงานและดวงดาวทั้งหมดกระจุกตัวเป็นกระจุกใหญ่ ๆ เรียกว่า กาแล็กซี่ หรือทางช้างเผือก ๆ ประกอบด้วยดาวประมาณ แสนล้านดวง โลกอยู่ระบบสุริยะที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง เคลื่อนที่รอบดวงอาทิตย์มีดวงดาวต่างๆ มากมายบนท้องฟ้าระบบสุริยะเป็นระบบเล็ก ๆ ระบบหนึ่งในกาแล็กซี่มีประมาณ 100,000 ล้านกาแล็กซี่

2) จักรวาลตามแนวพระพุทธศาสนา

เรื่องของโลกและจักรวาลตามหลักฐานในคัมภีร์แห่งพระพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและคัมภีร์รุ่นต่อมา ก็ได้แสดงไว้พอสมควร ดังมีปรากฏว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ นั้นอำนาจอาณาเขตทั้งบนโลกและจักรวาลเลยทีเดียว ตัวอย่างเช่น เวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา แสงสว่างเจิดจ้าหาประมาณมิได้ปรากฏขึ้นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ล่วงเลยอำนาจเทวานุภาพของเหล่าเทพ แม้ในช่องว่างระหว่างโลกซึ่งไม่มีอะไรคั่น มีสภาพมืดมิดหรือสถานที่ ที่ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก ส่องแสงไปไม่ถึง ก็สามารถส่องแสงถึงทุกสถานที่ สรรพสัตว์ที่เกิดในที่นั้นๆ จึงรู้จักกันและกันว่า ‘ยังมีสัตว์อื่นเกิดในที่นี้ด้วย’ และ 10 สหัสโลกธาตุนี้ หรือ 10,000 จักรวาลสันตะเทือน เลื่อนลั่น ทั้งแสงสว่างเจิดจ้าหาประมาณมิได้ ก็ปรากฏขึ้นในโลก ล่วงเทวานุภาพของเหล่าเทพ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 33:14) พระพุทธเจ้ามีอำนาจขอบเขตของพระองค์ จึงเรียกว่า พุทธเขต ๆ มี 3 อย่าง คือ (1) ชาติเขต มีขอบเขต 10,000 จักรวาล ซึ่งเป็นเขตที่ไหว เพราะเหตุอัศจรรย์มีการถือปฏิสนธิแห่งองค์พระตถาคตเจ้าเป็นต้น (เช่น ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน) (2) อาณาเขต มีขอบเขต 100,000 โกฎิจักรวาล ซึ่งเป็นเขตที่อำนาจแห่งพระปริตเหล่านี้ คือ รตนปริต ชันธปริต ธัคคปริต อาณานาฎยปริตและโมรปริตเป็นต้น (3) วิสัยเขต ไม่มีที่สุด ไม่มีปริมาณ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ตถาคตประสงค์จะรู้เท่าที่จะรู้ได้ในสรรพจักรวาล” ดังนี้เป็นต้น เป็นเขตที่พระตถาคตเจ้าทรงจำแนก จะทรงทราบ สิ่งใด ๆ ก็ย่อมทราบสิ่งนั้น ๆ ได้ (อรรถกถาวิสุทธิมรรคภาษาไทย เล่ม 2:67)

เรื่องจักรวาลนั้นมักกล่าวไว้อีกว่า พระโพธิสัตว์ก่อนจะตรัสรู้ทรงบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญญารู้แจ้ง 3 ประการคือ (1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (2) จุตูปปาตญาณ (3) อาสวักขยญาณ ได้เปลี่ยนแปลงตนเองจากปุถุชนเป็นอริยชน จากไม่รู้ (โมหะ) ได้รู้ (วิชชา) หลังจากตรัสรู้ญาณทั้ง 3 แล้ว ทรงเสวยวิมุตติสุข 7 วัน ในวันที่ 8 ทรงออกจากสมาบัติ ทรงทราบความสงสัยของเหล่าเทวดา จึงเหาะขึ้นไปในอากาศ เพื่อกำจัดความสงสัยของเหล่าเทวดา ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ทรงอธิฐานว่า “ขอแสงสว่างจึงมีตลอด 100,000 จักรวาล” (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล เล่ม 1 :63) แสงสว่างนี้ยังส่องทะลุถึงโลกันตนรกซึ่งเย็นมืดสนิทยังเห็นปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์นี้ ลำดับนั้น พระศาสดาครั้นทำยมกปาฏิหาริย์ในอากาศแล้ว ทรงตรวจดูอาจารย์ทางจิตของมหาชน มีพุทธประสงค์จะจงกรม

พลาตรัสธรรมกถาพลาตที่เกือกุลแก่อัยยาศัยของมหาชน จึงทรงเนรมิตรัตนจกกรมอันสำเร็จ ด้วยรัตนะทั้งหมด ทอดกว้างเท่า 10,000 จักรวาลในอากาศ รัศมีของพระพุทธองค์นั้นกระจ่าง เหมือนดวงอาทิตย์มีรัศมีวัดเฉยียนตลอดทั่วทุกทิศ (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา เล่ม 73 :71-77) เมื่อการจัดความสงสัยแล้ว ประทับยืน ณ เบื้องทิศอุดร เยื้องทางทิศบูรพาจากบัลลังก์ ไปเล็กน้อย ทรงจ้องดูบัลลังก์และต้นโพธิ์ สถานที่บรรลุลผลแห่งบารมีทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญ มาตลอด 4 อสงไขย 100,000 กัป ด้วยดวงพระเนตรที่ไม่กระพริบว่า เราได้สัพพัญญุตญาณ บนบัลลังก์นี้ ทรงประทับยืนกับที่ตลอด 7 วัน ทรงเสวยวิมุตติสุขจนครบ 7 สัปดาห์ เมื่อทรง พิจารณาทบทวนสภาวะแห่งธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุ เป็นธรรมอันลุ่มลึก ก็ทรงเกิดความ ปริวิตกว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียด บัณทิต (ผู้มีปัญญา) จึงรู้ได้” ครั้งนั้น เท้าสหมบตีพรหม ทราบความปริวิตกพระทัย ของพระผู้มีพระภาคด้วยใจของตน จึงเปล่งวาจาว่า “ท่านผู้เจริญ โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะ พินาศหนอ” พระพุทธเจ้ามีหมู่พรหมใน 10,000 จักรวาลแวดล้อมแล้วและเหล่าเทวดา ได้แก่ ท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวดุสิต ท้าวนิมิตะ ท้าวปรนิมมิตวสวัตตีติดตามมา ปราภฏเฉพาะ พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค กราบทูลอ้อนวอนว่า “พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้ โปรดทรงแสดงธรรมเพราะว่าสัตว์ทั้งหลายมีจุลินทรีย์ในดวงตามีอยู่ สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อม เพราะไม่ได้สดับธรรมจักมีผู้รู้ธรรม” เรื่องโลกจักรวาลมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกอีกว่า มีเทพอยู่องค์หนึ่ง นามว่า โรหิตัสสเทพบุตรผู้หาวิธีการไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ตั้งแต่ในอดีตเป็น มนุษย์ฤๅษีตายไปเกิดเป็นเทพบุตร มีความสามารถเดิน 2 ก้าวเลยระบบสุริยะจักรวาล และ กาแลกซี่ เทพบุตรนั้นยืนที่ขอบปากจักรวาลทิศตะวันออก อย่างเท้าแรกก้าวเลยขอบปาก จักรวาลทิศตะวันตกไป อย่างเท้าที่สองออกก็ก้าวเลยขอบปากจักรวาลอื่น ๆ ไป (พระไตรปิฎก พร้อมอรรถกถา แปล เล่ม 24: 383) มาถามเรื่องโลก และจักรวาลกับพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ พระองค์สามารถหรือหนอที่จะทรงรู้ ทรงเห็น หรือทรงถึงที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติด้วยการเดินทาง” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิดไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า ‘พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้ด้วยการ เดินทาง’ ท่านเคยเป็นฤๅษีคิดว่า ‘จักถึงที่สุดแห่งโลกจักรวาลด้วยการเดินทาง’ เพียบ พร้อมด้วยความเร็วและการย่างเท้าอย่างนี้ ไม่นาน ไม่นาน ไม่ถ้ายอจุจจะปัสสวะ ไม่หลับ และ พักเหนื่อยนอกจักรวาล มีอายุ 100 ปี ดำรงชีพอยู่ได้ตั้ง 100 ปี ดำเนินไปได้ตั้ง 100 ปี ยังไม่ ถึงที่สุดแห่งโลกจักรวาล” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 107: 119)

ดังนั้น เรื่องจักรวาลกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเกี่ยวข้องกันตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม จนถึงปรินิพพาน ยังมีหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวถึงจักรวาลไว้ว่า ชื่อว่า จักรวาลนั้น คือ โลกธาตุ ที่เรียกว่า จักรวาลเพราะเป็นเช่นกับมณฑลแห่งกรุงเวียงไว้อ้อมรอบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสจักรวาลไว้จำนวนมากว่า สหัสสชาโลกธาตุ (1,000 จักรวาล) นั้น มีดวงจันทร์ 1,000 ดวง มีดวงอาทิตย์ 1,000 ดวง มีขุนเขาสิเนรุ 1,000 ลูก มีชมพูทวีป (โลกมนุษย์) 1,000 มีอปรโคยานทวีป 1,000 มีอุตตรกุรุทวีป 1,000 มีปุพพวิเทหทวีป 1,000 (มนุษย์ในจักรวาลในทวีปทั้ง 4 นั้น มนุษย์ชมพูทวีป (โลกที่คล้ายกับสุริยจักรวาล) มีหน้าตาศีรษะเหมือนไข่มุก อปรโคยานทวีปหน้าตาทรงคล้ายพระจันทร์วันเพ็ญ ปุพพวิเทหทวีปมีหน้าตาทรงคล้ายพระจันทร์ครึ่งซีก อุตตรกุรุทวีปมีทรงเป็น 4 เหลี่ยม) (พระสัทธัมมโชติกธัมมาจริยะ, 2556:197) มีมหาสมุทร 1,000 มีท้าวมหาราช 1,000 มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราช 1,000 มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์ 1,000 มีเทวโลกชั้นยามา 1,000 มีเทวโลกชั้นดุสิต 1,000 มีพรหมโลก 1,000 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 24 ข้อ 29: 96) และจักรวาลหนึ่งนั้นยาว และกว้างด้านละ 3,610,350 โยชน์ 1 โลกธาตุ คือ 1,000 จักรวาล ชื่อว่า โลกธาตุ มี 3 ประการ คือ (1) จุฬานิกา ขนาดเล็ก คือ 1,000 จักรวาล (2) มัชฌิมิกา ขนาดกลาง มี 1,000,000 จักรวาล (3) ไตรสหัสสี (มหาสหัสสีโลกธาตุ) ขนาดใหญ่ 100 โกฏิจักรวาล (สิริมงคลจารย์, 2548 : 475) จักรวาลที่พอจะนับเป็นจำนวนได้ แท้ที่จริงแล้ว จักรวาลนั้นนับไม่ได้ คือ มีจำนวนมหาศาลนับไม่ถ้วนพระพุทธองค์จึงตรัสว่า อนันตจักรวาล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 64: 564) ไม่มีขอบเขตกว้างใหญ่ไพศาล ไม่สามารถจะนับได้ สิ่งที่น่านับไม่ได้นั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า คนทั่วไปนับไม่ได้ รู้ไม่ได้ มี 4 อย่าง คือ (1) หมูสัตว์ (2) อากาศ (3) อนันตจักรวาล (4) พระพุทธานุภาพที่ประมาณมิได้ สิ่งเหล่านี้อันใครๆ ไม่อาจรู้แจ้งชัดได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 64: 564)

เมื่อมีกำเนิดและดำรงอยู่แห่งจักรวาล ทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงการดับหรือพินาศไปแห่งจักรวาลว่า พุทธเขต 3 ดังกล่าวมานี้ อาณาเขตย่อมพินาศไป แต่ว่าเมื่ออาณาเขตนั้นพินาศไป ขาดเขตก็พินาศไปด้วย พุทธเขตทั้งสองนั้นเมื่อพินาศย่อมพินาศด้วยกัน เมื่อตั้งขึ้นใหม่แล้วก็ตั้งขึ้นด้วยกัน สมัยที่กบพินาศด้วยไฟ แรกทีเดียวมหาเมฆล้ากับตั้งขึ้นยังฝนใหญ่ท่าหนึ่งได้ทั่วแสนโกฏิจักรวาล มนุษย์ทั้งหลายต่างดีใจนำเอาพืชทั้งปวงไปหว่านแต่ครั้งข้าวทั้งหลายงอกขึ้นยาวพอโคกกัดกินได้ เมฆนั้นก็ร้องเป็นเสียงลาแต่ก็ตก แม้แต่หยาดเดียวแล้วก็ขาดไป ไม่ตกหลายปี หลายร้อยปีหลายพันปี หลายแสนปี ดวงอาทิตย์ปรากฏเกิดขึ้นทีละดวงจนครบ 7 ดวง สมัยที่กบพินาศด้วยน้ำ มหาเมฆน้ำกรดล้ากับ แต่

แรกก็ตกลงมาเป็นฝอย ๆ ค่อย ตกโดยเป็นหยาดน้ำใหญ่ขึ้นตามลำดับจนแสนโกฏิจักรวาล เต็มด้วยน้ำ สิ่งทั้งปวงมีดินและภูเขาเป็นต้น ที่น้ำกรดสัมผัสแล้วย่อมละลายไปสิ้นน้ำจนถึง พรหมโลกเหือดหายไปโดยฉับพลัน อากาศเบื้องบนกับทั้งอากาศเบื้องล่างก็มีมิติตลอด กาล (อรรถกถาวิสุทธิมรรคแปล เล่ม 2: 67-69) พระพุทธโสมมหาเถระได้กล่าวถึงการดับ สลายไปแห่งโลกจักรวาลว่า โลกจักรวาลพินาศไปเพราะอะไรเป็นสาเหตุ พระพุทธศาสนาก็จะเน้นไปที่นามธรรม เพราะอกุศลมูลเป็นสาเหตุให้โลกจักรวาลพินาศไป เมื่อราคะหรือ ตัณหา ความอยากหนามากกว่าอย่างอื่นย่อมพินาศด้วยไฟ เมื่อโทสะแน่นหนาในจิตใจของ มนุษย์มาก โลก จักรวาลย่อมพินาศด้วยน้ำ พินาศด้วยไฟ 7 ครั้งติดต่อกันไป ในครั้งที่ 8 จึง พินาศด้วยน้ำกรด ระยะเวลาใน 63 กัปจะเป็นเช่นนี้ พอถึงกัปที่ 64 โลกจักรวาลจะพินาศไป ด้วยลม เมื่ออาณาเขตพินาศไปแม้ชาติเขตก็ย่อมเป็นอันพินาศด้วย พุทธเขตทั้งสองนั้นเมื่อ พินาศย่อมพินาศด้วยกัน เมื่อตั้งขึ้นใหม่ก็ตั้งขึ้นพร้อมด้วยกัน (อรรถกถาวิสุทธิมรรคเล่ม 2: 67)

ดังนั้น โลกมนุษย์อาศัยอยู่ส่วนหนึ่งของชมพูทวีปและมนุษย์อาศัยอยู่ในโลกซึ่ง อยู่ในระบบสุริยะ จักรวาลหนึ่งนั้นมีดาวเคราะห์จำนวนมากนับไม่ถ้วน เรียกอีกอย่างว่าโลก ธาตุ หรือ กาแลกซี โลกธาตุตามทฤษฎีทางพระพุทธศาสนามีจำนวนนับไม่ได้เรียกว่า อนันต โลกธาตุขนาดใหญ่ คือ พุทฺภพ ดังนั้น ชมพูทวีป ที่พระพุทธเจ้าเลือกมาเกิดนั้น ก็คือระบบ สุริยจักรวาลมีการเกิด ตั้งอยู่ดับไปตามเหตุปัจจัย ๆ ที่สำคัญที่สุดคือ อกุศลจิต หรือ ไฟ 3 ประการ คือ ไฟคือโลภะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ เผลอผลาญจิตใจของมนุษย์ทำให้ทำให้กระทบ ถึงสังคม สิ่งแวดล้อม โลก จักรวาล

3) พระพุทธเจ้าผู้เป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาล

ความเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาลของพระพุทธเจ้านั้นสื่อความหมายมากจากพุทธ ศิลปกรรม 2 ประเภท คือ (1) พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา (2) ปางจักรพรรดิซึ่งก็มีอยู่หลาย ปางแล้วแต่ความเชื่อความนิยมของแต่ละประเทศหรือพื้นที่นั้น ๆ ก่อนอื่นต้องกล่าวถึงที่มา เหตุผล และประวัติศาสตร์ดังนี้ พระพุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้แล้วทรงปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์ ตลอด 45 พรรษา เรียกว่า “พุทธจริยา” ซึ่งเป็นกิจของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะต้องปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนเป็นสำคัญ ดังปรากฏในพุทธกิจของพระองค์ที่ปฏิบัติในแต่ละวัน นับตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ดังนี้ (1) ปุพฺพณฺเฑ ปิณฺฑปาทํ ในเวลาเช้าทรง เสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ไปยังหมู่บ้านนิคมต่างๆ เพื่ออนุเคราะห์แก่มหาชนด้วยการ โปรดแสดงธรรม (2) สายณฺเฑ ธมฺมเทศนํ ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่มหาชนที่เข้ามาเฝ้า (3) ปทิสฺเส ภิกฺขุโณวาทํ ในเวลาค่ำทรงให้โอวาทพระภิกษุ (4) อพฺพลฺลตฺเต เทวปญฺหนํ ในเวลา

เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเหล่าเทวดา (5) ปจจุสเสว คเต กาเล ภพพาภพเพ วิโลกน ในเวลาใกล้รุ่งทรงตรวดดูสัตว์โลก ผู้อยู่ในข่ายคือพระญาณ เพื่อเสด็จไปโปรดแสดงธรรม (พระไตรปิฎกพร้อมมอรรธกา แปล เล่ม 12: 45-47) พุทธกิจข้อสุดท้าย คือ การตรวดดูสรรพสัตว์ทุกภพทุกภูมิ โลกและจักรวาลอื่น ๆ เพื่อตรวจดูว่าใครจะสมควรที่จะเข้าข่ายที่มีบุญบารมีได้ฟังธรรมของพระองค์ ตามหลักฐานนี้พระองค์ทรงมีอำนาจเหนือโลก พ้นโลกไปถึงนอกขอบเขตแห่งจักรวาลนี้ เขตของพระพุทธเจ้า มี 3 คือ (1) ขาดิเขต เขตที่ประสูติ โลกพร้อมทั้งจักรวาลหวั่นไหว เพราะปฏิสนธิเป็นต้นของพระตถาคตซึ่งมี 10,000 จักรวาล ตถาคตเป็นผู้เลิศด้วยปัญญาไม่มีใครเหมือน ขาดิเขตนี้ทรงเป็นจักรพรรดิทางโลกหรือโลกียะที่มีรัศมี 10,000 จักรวาล จึงทรงเป็นจักรพรรดิแห่งโลกียะหรือสากลโลกจักรวาล เมื่อทรงประสูติทรงได้รัศมีทั้ง 7 คือ (1) จักรแก้ว (2) ข้างแก้ว (3) ม้าแก้ว (4) มณีแก้ว (5) นางแก้ว (6) คหบดีแก้ว (7) ปริณายกแก้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 385:473) ตามหลักฐานทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าถือว่าทรงเป็นจักรพรรดิตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์พระมารดา (2) อาณาเขต เขตแห่งอำนาจ สถานที่อาณาภาพแห่งพระปริตรเหล่านี้ คือ รัตนปริตร เมตตปริตร ชันธปริตร ธชัคคปริตร อาณานาฎยปริตร โมรปริตร เป็นต้น แผ่ไป 100,000 โกฎิจักรวาลเป็นที่สุดสอนให้สรรพสัตว์บรรลุถึงพระอรหันต์ได้ในอาณาเขตนี้ และพระองค์ก็ทรงประกาศว่าพระองค์เป็นจักรพรรดิแห่งธรรมในขอบเขตแห่ง 100,000 โกฎิจักรวาลนี้ เช่น ขณะแสดงปฐมเทศนามีเทวดา 18 โกฎิ บรรลุธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 272: 240) (3) วิสัยเขต เขตแห่งอารมณ์หรือประสงค์ต้องการรู้ ทิพพจักขุของพระผู้มีพระภาคบริสุทธิ ที่พึงซึ่งพระองค์ทรงระลึกจำนงหวังจะรู้โลกธาตุ ประมาณาหาที่สุดมิได้ ก็ทรงรู้ได้ (พระไตรปิฎกพร้อมมอรรธกา แปล เล่ม 1: 285) แม้โลกธาตุที่ประกอบด้วยหลายพันจักรวาล พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์เพียงใดก็พึงทรงเห็นได้เพียงนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 30 ข้อ 85: 103) แผ่นดินโลกนี้ แผ่นดินที่เกิดขึ้นก่อนเรียกว่า ศีระะแผ่นดิน เป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถึงคราวเมื่อจะทำลายก็ทำลายภายหลังทั้งหมด (พระสัทธัมมโชติกัมมมาจริยะ, 2556: 182) สถานที่ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้นี้เอง (ศีระะแผ่นดิน) ได้เกิดปาฏิหาริย์ต่างๆ เช่น หลังจากการตรัสรู้ ทรงพิจารณาธรรมอันละเอียดลึกซึ้งได้โดยสะดวกด้วยสัพพัญญุตญาณที่ได้โอกาสแล้วอย่างนี้ พระฉัพพรรณรังสี คือ สีเขียวเข้ม (เหมือนดอกอัญชัน) สีเหลือง (เหมือนนพดลทอง) สีแดง (เหมือนตะวันอ่อน) สีขาว (เหมือนแผ่นเงิน) สีหงสบาท (เหมือนดอกเส้งหรือหงอนไก่) และสีประภัสสร (สีเหมือนพรายเหมือนแก้วผลึก) ได้ข่านออกจากพระสรีระท้องฟ้าเหมือนหนึ่งเต็มด้วยผงดอกอัญชันกระจายอยู่ทั่วไป ประจุจาดารดาด้วยดอกสามหาว

หรือกลีบอุบลเขียว คล้ายกับข้าวตอลประดับด้วยแก้วมณีที่กวัดแกว่งไปมา และเหมือนผ้าสีเขียวที่ซึ่งออก ด้วยอำนาจแห่งพระรัศมีสีเขียวเข้มที่ชานจากพระเกษา พระมัสสุ และจากสถานที่สีเขียวเข้มแห่งพระเนตร แผ่นดินโลกหนา 240,000 โยชน์ เป็นประดุก้อนทองคำที่ขจัดมลทินแล้ว พระรัศมีเหล่านั้นแทรกลงไปภายใต้พื้นน้ำ น้ำรองรับแผ่นดินหนา 480,000 โยชน์เป็นเหมือนทองคำที่ไหลออกจากเบ้าทอง พระรัศมีเหล่านั้นแทรกพื้นน้ำลงไปถึงลมหที่หนา 960,000 โยชน์ เป็นเหมือนหนึ่งแห่งทองคำที่กองสุมไว้ พระรัศมีเหล่านั้นทะลุลงไปสู่อัษฎากาศเบื้องล่าง เบื้องบนพระรัศมีพุ่งขึ้นไปถึงสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ผ่านไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตสวดี หลังจากนั้นได้พุ่งไปยังพรหมโลกเก้า ชั้นจดเวฬุผลาญมิ และสุทธาสาวภูมิห้าชั้น ผ่านอรุณภูมิสี่ชั้น เบื้องขวาพระรัศมีแล่นไปสู่โลกธาตุดันหาที่สุดมิได้ ในสถานที่มีประมาณเพียงนี้ ไม่มีแสงจันทร์ในพระจันทร์ ไม่มีแสงอาทิตย์ในพระอาทิตย์ ไม่มีแสงดาวในดวงดาว ไม่มีรัศมีของเหล่าเทวดาในสถานที่ทั้งปวง คือ อุทยาน วิมาน ต้นกัลปพฤกษ์ สรีระ และอาภรณ์ แม้มหาพรหมผู้สามารถกระจายแสงสว่างไปสู่โลกธาตุสามหมื่นหรือหลายหมื่นแห่งได้ ก็เป็นเหมือนดั่งหิ่งห้อยในเวลาพระอาทิตย์อุทัย พระจันทร์ พระอาทิตย์ ดวงดาว อุทยาน วิมาน และต้นกัลปพฤกษ์ก็ปรากฏเพียงเล็กน้อย พระพุทธรัศมีได้ครอบคลุมสถานที่ที่มีประมาณเท่านั้น (พุทธโฆสมหาเถระ, 2555: 34) แต่อย่างไรก็ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ได้ยกย่องการรู้โลก เดินทางท่องโลกและจักรวาลจะประเสริฐที่สุด ดังตรัสไว้ในโรหิตัสสสูตรว่า “เราไม่กล่าวที่ที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิดไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า ‘พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้’ ด้วยการไป เราไม่กล่าวว่า การที่บุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกจะทำได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 107: 119) สาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีอำนาจ อานุภาพถึงอนันตจักรวาลเพราะเรื่องของการสะสมบารมีตั้งแต่อดีตชาติเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี 4 อสงไขย 100,000 มหากัป จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอุบัติขึ้นในโลกแสดงอำนาจ อานุภาพเพียงนี้เพื่อแก้ทุกข์แก่สรรพสัตว์ในสรรพจักรวาล โดยกระบวนการสอนแก่ชาวโลกและจักรวาลเพื่อความพ้นทุกข์มีอยู่ 2 วิธีคือ (1) อนุพุทธานุสัจจกถา หรืออนุโลมสังจกถา คือ สอนตามลำดับโดยคำถึงถึงผู้ฟัง หรือผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง เพื่อที่จะย้อนจิตก่อนด้วยทานกถา ศีลกถา สัจจกถา กามาทิณวกถา เนกขัมมกถา (2) สังจกถา หรืออริยสัง มุ่งสอนแก่ผู้มีปัญญาบารมี ให้ถึงสังจจะ 4 ได้แก่ ทุกขอริยสัง ความจริงที่พระอริยะเจ้ารู้ว่าเป็นทุกข์ คือ ชันธ์ 5 สรรพสัตว์ที่เนื่องด้วยชันธ์ 5 อยู่ในภพภูมิไหนก็ตามล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น สมุทยอริยสัง ความจริงที่พระอริยะเจ้ารู้ว่า ต้นหาความเพิลิตเพลินในทุกข์คือชันธ์ 5 นั้นแหละเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ทุกขนิโรธอริยสัง ความ

จริงที่พระอริยะเจ้าเข้าไปรู้ภาวะแห่งการดับทุกข์มีจริงเรียกว่า นิโรธหรือนิพพาน ทุกขนิโรธมรรคอริยสัจ ความจริงที่พระอริยะเจ้ารู้ผ่านทางดับทุกข์มีอยู่ด้วยอริยมรรคองค์ 8 มีปัญญาเป็นหัวหน้าที่เกิดขึ้นพร้อมกันอย่างสมดุล เข้าถึงความเป็นอิสรภาพภายในจิตใจที่เรียกว่า นิพพาน แล้วทรงนำอริยสัจ 4 นี้ไปประกาศธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ ชื่อว่า ธรรมจักร การขับเคลื่อนหมุนไปแห่งธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีอาณาเขตแห่งธรรมของพระองค์ คือ 100,000 จักรวาล และมีเทวดาทั้งหมดใน 100,000 โภกจักรวาลบรรลุนิยธรรมถึง 18 โภกจึงมีพระนามเรียกว่า สีหะ (ราชสีห์) เพราะมีอาณาภาวครอบงำโลกจักรวาลทั้งหลาย และเพราะทำลายขจัดศาสนาอื่น ๆ ประดุจดั่งแสงสว่างแห่งพระอาทิตย์กับหิ่งห้อย (พระไตรปิฎกพร้อมมอรรณกถาแปล เล่ม 18:75) และพระองค์สามารถไปสอนสรรพสัตว์ให้บรรลุนิยธรรมได้ใน 10,000 จักรวาลเท่านั้น (พระไตรปิฎกพร้อมมอรรณกถาแปล เล่ม 18: 168) การที่องค์มีอำนาจอาณาเขตขนาดนี้พระองค์จึงมีพระนามว่า โลกนายโก ผู้นำสัตว์โลก แต่ไม่ได้นำสัตว์ไปสู่อำนาจที่ยิ่งใหญ่เพื่อสนองความเป็นตัวตนของพระองค์ แต่เพราะทรงแนะนำสัตว์โลกให้มุ่งไปสู่สันติภาพนั่นคือสวรรค์และพระนิพพาน (พระไตรปิฎกพร้อมมอรรณกถาแปล เล่ม 73:73) ผู้ที่ได้พบคำสอนของพระองค์จึงถือได้ว่า เป็นผู้มีโชคมีบุญ ดังมีพระพุทธดำรัสว่า

กิญโณ มนุสสปปุริสาโก กิญจัน มจฺจาน ชีวิตํ

กิญจัน สทฺธมมสฺสนัน กิญโณ พุทฺธานมฺปปาโท

(พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 25 ข้อ 182: 49)

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก

การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก

การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก

การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยังยาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 182: 90)

ดังนั้น การได้เป็นมนุษย์แล้วได้พบพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้นเป็นโชคลาภอย่างยิ่งเพราะพระองค์ทรงอุบัติมาในโลกจักรวาลเพื่อส่องแสงสว่างแก่ดวงจิต (ปภังโก) กับสรรพสัตว์ถึง 10,000 โลกธาตุหรือแสนโภกจักรวาล (พระไตรปิฎกพร้อมมอรรณกถาแปล เล่มที่ 71: 196) เป้าหมายเพื่อชน รื้อ สรรพสัตว์ในสรรพจักรวาลออกจากวัฏฏทุกข์ คือ เวียนวายเป็นเกิดในภพภูมิโลกจักรวาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 2 ประเภท คือ (1) จักรพรรดิแห่งโลกียะ อันเป็นชาติเขตที่ทรงอุบัติขึ้นพร้อมด้วยรัตนแก้ว 7 ประการ (2) จักรพรรดิแห่งธรรม (ธมมจกกวตติ) ที่สุดถึงโลกุตระ 100,000 โภก

จักรวาล เป็นตัวยืนยันความเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาล

ตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เรื่องโลกและจักรวาลตามทัศนะทางตะวันตกแล้ว เกิดจากเหตุปัจจัยทางธรรมชาติ เน้นและให้ความสำคัญไปทางวัตถุ เมื่อเกิดดำรงอยู่แล้ว มักจะมีโน้มเอียงไปทางความมั่นคง ถาวร ยิ่งยืนของจักรวาล จะไม่สูญสิ้น มากไปกว่านั้น เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อความเป็นเจ้าของ คือ โลก จักรวาลของเรา แต่ทางพระพุทธศาสนา แล้ว โลกจักรวาล ให้ความสำคัญกับวัตถุและนามธรรมคือจิตใจและมีความสัมพันธ์กลมเกลียวกัน เน้นไปที่จิตใจ โลกจักรวาลจะพัฒนาไปสู่เจริญและเสื่อมเพราะจิตคืออกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ (อวิชชา) และการได้เกิดในโลกระบบสุริยจักรวาลนี้ถือว่าเป็นผู้มีบุญ ได้อยู่ในจุดศูนย์กลางพุทธเขต มีศีรษะแผ่นดินอยู่ในโลกนี้ พระพุทธรูปศิลปกรรมสมัยคุปตะ ประมาณพ.ศ. 200 กว่าปี ปางปฐมเทศนาจึงมีเทวดาอยู่บนด้านซ้ายและขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ ดังรูปดังต่อไปนี้

เทวดาที่อยู่ด้านบนซ้ายและขวานั้น เป็นตัวแทนของเทวดาทั้งหมดใน แสนโกฏิจักรวาลที่มาฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วบรรลุธรรม 18 โกฏิเท่านั้น ส่วนวงกลมด้านหลังพุทธรูปนั้นเป็นรัศมีที่ฉวัดเฉวียนไปแสนโกฏิจักรวาล พระพุทธรูปนี้จึงเป็นการประกาศว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาลด้วย

พระสัมมาสมพุทธเจ้าตอบโรหิตัสสเทพบุตรผู้ถามวิธีการดับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่า ด้วยการถึงที่สุดแห่งโลกจักรวาลด้วยการเดินทาง ที่สุดก็ไม่พบที่สุดแห่งจักรวาล แต่พระพุทธเจ้าตอบโลกที่เป็นกายและใจว่า เราบัญญัติโลก (สังขารโลก/กาย+ใจ) เป็นทุกข์ ความเกิดแห่งโลกเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ ความดับแห่งโลกคือนิพพาน และข้อปฏิบัติ ที่ให้ถึงความดับแห่งโลกอริยมรรค 8 ในร่างกายที่มีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญาที่มีใจนี้เอง ดังนั้น ไม่ว่าเวลาไหน ที่สุดแห่งโลก ใครก็ถึงไม่ได้ด้วยการไปและเมื่อยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก ไม่มีการทำตนจากทุกข์ได้ด้วยการเดินทางในโลกจักรวาล เพราะเหตุนี้แล ผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี ถึงที่สุดแห่งโลก (ทุกข์) จบที่สุดแห่งทุกข์สงบระงับ (การเกิด แก่ เจ็บตาย) ได้ รู้ที่สุดแห่งโลกย่อมไม่ไปเกิดในโลกนี้และโลกหน้าอีกต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 107:119) เพราะการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ คือ โลกและจักรวาลต้องถูกทำลายด้วยน้ำ ลม ไฟ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า การเกิดในโลกและจักรวาลจึงเป็นภัยที่น่ากลัวไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธองค์เห็นโทษนี้จึงอาสาชนหมู่สรรพสัตว์ออกจากวิญญูทุกข์ด้วยพระนิพพาน แปลว่า ไม่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตายอีกต่อไป โลก 3 คือ สังขารโลก โลกคือสังขารได้แก่สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต สัตว์โลก โลกคือหมู่สัตว์ในภพภูมิต่าง ๆ โอกาสโลก โลกคือแผ่นดิน โลกทั้ง 3 ล้วนแล้วแต่วิ่งเข้าไปสู่กระแสของความไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ดังพุทธทวจนะว่า

อนิจจา วต สังขารา อุปปาทวยธมฺมิโน

อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฌนฺติ เตสํ วุปฺสโม สุโข

(พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 10 ข้อ 272: 171)

แปลว่า สังขาร สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต (ในโลกจักรวาลนี้) ไม่เที่ยงทนอ เกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ครั้นเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป การเข้าไปสงบ (คือรู้แจ้งตามความเป็นจริงด้วยวิชา) สังขารธรรมเหล่านั้นเป็นสุข (คือนิพพาน)

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบโดยรวมของมนุษย์และจักรวาลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือรูปธรรม และนามธรรมหรือวิญญาณและวัตถุสรรพสิ่งในเอกภพว่าเป็นการอิงอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลง และ เสื่อมสลาย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาเองโดยปราศจากเหตุ และ เชื่อมโยงไปถึงผล ทั้งที่เป็นกระบวนการเกิดและกระบวนการเสื่อมสลาย (พระยงยุทธ ปทุมโม, 2558: 96) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงกล่าวว่า วิญญูทุกข์ การเกิด ตายวนเวียนในภพภูมิวิญญู

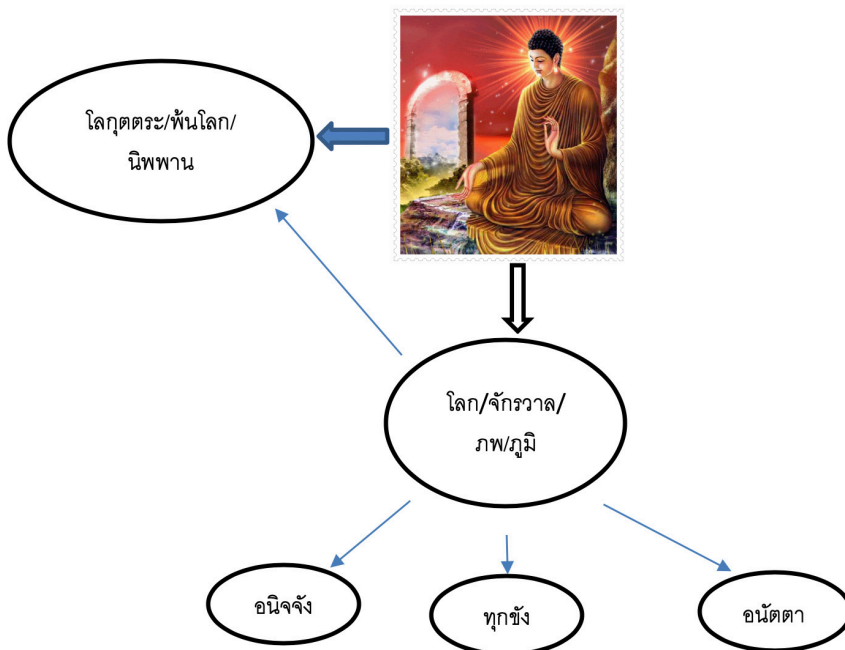
สงสารจึงมีภัย เป็นทุกข์ไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์จึงชี้ทางด้วยนิโรธคือนิพพานและอริยมรรค 8 เพื่อความดับทุกข์อย่างถาวร ผู้เขียนบทความนี้มีความรู้เป็นนวัตกรรมใหม่ดังนี้

1. การเกิดในระบบสุริยะจักรวาล นับว่ามีโชคเพราะเป็นจุดศูนย์กลางแห่งคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เลือกเอาโลกใบนี้หรือระบบสุริยะจักรวาลเป็นจุดศูนย์กลางเผยแผ่สัจธรรม

2. โลก จักรวาลเป็นพลังงานสสาร ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของไตรลักษณ์ คือ (1) อนิจจัง ความเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ (2) ทุกขัง ความบีบคั้น กดดันซึ่งกันและกันของบิกแบง ทำให้เกิดการแตกสลายอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ความพินาศของโลกและจักรวาล (3) อนัตตา สสาร การรวมพลังงานของปรมาณู มีแต่เหตุปัจจัยให้ดำรงอยู่ และการดับไปของเหตุปัจจัย

3. การเกิดเป็นทุกข์ การมีเกิดมีชีวิตอยู่ในโลกและจักรวาลไหนก็ตามเป็นสังสารทุกข์ เกิดวนไปวนมาของการเกิด แก่ เจ็บตาย ไม่มีที่สิ้นสุด ผู้มีบุญญาธิการเมื่อพบพระพุทธศาสนาแล้วจึงต้องรับหาทางพ้นทุกข์ด้วยการศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาล

องค์ความรู้จากการศึกษา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้จะตรัสเรื่องโลกจักรวาลที่มีจำนวนมากนับไม่ถ้วนในสรรพเอกภพ เบื้องต้นเน้นไปทางเรื่องปาฏิหาริย์แต่ก็มาสอดคล้องกับนักวิทยาศาสตร์ว่า จักรวาลมีจำนวนมาก การแสวงหาความรู้เรื่องโลกและจักรวาลของนักวิทยาศาสตร์กับพระพุทธเจ้ามีเป้าหมายต่างกัน นักวิทยาศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อสนองความยิ่งใหญ่ของผู้คนว่า องค์กรและประเทศของตนเอง แต่พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่า เรื่องโลกและจักรวาล (ที่เต็มไปด้วยอันตราย) มีจริง แต่ก็หาประโยชน์ได้น้อย หากมาเรียนรู้เรื่องโลกที่อยู่ในตัวเรา อันประกอบด้วยกายใจหรือเบญจขันธ์นี้จะนำไปเพื่อประโยชน์สูงสุด คือ ความพ้นจากโลกและจักรวาล เรียกว่าโลกุตระ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

สรุป

จักรวาลตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไป กล่าวไว้ว่า จักรวาลเป็นเอกภพ (Universe) หมายถึง ที่ว่างในอวกาศและทุกสิ่งที่มีอยู่ในนั้นคือสสาร ได้แก่ โลกของเรา ดวงดาวต่าง ๆ กาแล็กซี่ รวมถึงพลังงานต่าง ๆ ด้วย สิ่งที่มีความหมายคล้ายคลึงกับเอกภพ คือ คอสมอส โลก ความจริง และธรรมชาติ จากหน่วยเล็กไปสู่หน่วยใหญ่ เราอยู่บนโลก โลกอยู่ระบบสุริยะที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง ระบบสุริยะเป็นระบบเล็ก ๆ ระบบหนึ่งในกาแล็กซี่ที่ชื่อว่าทางช้างเผือก และกาแล็กซี่ทางช้างเผือกก็เป็นหนึ่งในหลายล้านกาแล็กซี่ที่อยู่ในเอกภพ จักรวาลจึงมีอายุประมาณ 15,000 ล้านปี ซึ่งเป็นเรื่องทางวัตถุกับจิตวิญญาณ จักรวาลตามแนวพระพุทธศาสนาจักรวาลไว้จำนวนมากกว่า 1,000 จักรวาล มีดวงจันทร์ 1,000 ดวง มีดวงอาทิตย์ 1,000 ดวง มีขุนเขาสิเนรุ 1,000 ลูก มีชมพูทวีป (โลกมนุษย์) 1,000 มีอปรโคยานทวีป 1,000 มีอุตตรกุรุทวีป 1,000 มีปุพพวิเทหทวีป 1,000 มีมหาสมุทร 1,000 มีท้าว महाराज 1,000 มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราช 1,000 มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์ 1,000 มีเทวโลกชั้นยามา 1,000 มีเทวโลกชั้นดุสิต 1,000 มีพรหมโลก 1,000 และจักรวาลหนึ่งนั้นยาวและกว้าง ด้านละ 3,610,350 โยชน์ 1 โลกธาตุ คือ 1,000 จักรวาล ชื่อว่า โลกธาตุ มี 3 ประการ คือ (1) จุฬานิกา ขนาดเล็ก คือ 1,000 จักรวาล (2) มัชฌิมิกา ขนาดกลาง มี 1,000,000 จักรวาล (3) มหาสหัสโลกธาตุ ขนาดใหญ่ 100 โกฏิจักรวาล แท้จริงแล้วจักรวาลนั้นนับไม่ได้ คือ มีจำนวนมหาศาลนับไม่ถ้วนพระพุทธองค์จึงตรัสว่า อนันตจักรวาล โลกจักรวาลพินาศไปเพราะอะไรเป็นสาเหตุ พระพุทธศาสนาก็จะเน้นไปที่นามธรรม เพราะอกุศลมูลเป็นสาเหตุให้โลกจักรวาลพินาศไป เมื่อราคะหรือตัณหา ความอยากหนามากกว่าอย่างอื่นย่อมพินาศด้วยไฟ เมื่อโทสะแค้นในจิตใจของมนุษย์มาก โลก จักรวาลย่อมพินาศด้วยน้ำ พินาศด้วยไฟ 7 ครั้งติดต่อกันไป ในครั้งที่ 8 จึงพินาศด้วยน้ำกรด ระยะเวลาใน 63 กัปจะเป็นเช่นนี้ พอถึงกัป

ที่ 64 โลกจักรวาลจะพินาศไปด้วยลม ไฟ 3 ประการ คือ ไฟคือโลภะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ เผลผลาญจิตใจของมนุษย์ทำให้ทำให้กระทบและทำลายสังคม สิ่งแวดล้อม โลก จักรวาล

พระพุทธเจ้าผู้เป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาล ทรงมีอำนาจเขตแดน 3 ประการชาติ เขต เขตที่ประสูติ โลกพร้อมทั้งจักรวาลห้วนไหว เพราะปฏิสนธิเป็นต้นของพระตถาคตซึ่งมี 10,000 จักรวาล ชาติเขตนี้ทรงเป็นจักรพรรดิทางโลกหรือโลกียะที่มีรัศมี 10,000 จักรวาล จึงทรงเป็นจักรพรรดิแห่งโลกียะหรือสากลโลกจักรวาล อาณาเขต เขตแห่งอำนาจ สถานที่ อาณาภพแห่งพระบริตรเหล่านี้ คือ รัตนปริตร เมตตปริตร ขันธปริตร ธัชคปริตร อาณานิ ฎยปริตร โมรปริตร เป็นต้น แผ่ไป 100,000 โกฎิจักรวาลเป็นที่สุด ทรงสามารถสอนให้ สรรพสัตว์บรรลุถึงพระอรหันต์ได้ในอาณาเขตนี้ และพระองค์ก็ทรงประกาศว่าพระองค์เป็น จักรพรรดิแห่งธรรมในขอบเขตแห่ง 100,000 โกฎิจักรวาลนี้ วิสัยเขต เขตแห่งอารมณ์หรือ ประสงค์ต้องการรู้ ที่พึงซึ่งพระองค์ทรงระลึกงานหวังจะรู้โลกธาตุ ประมาณาหาที่สุดมิได้ ก็ ทรงรู้ได้ พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายของการสอนเรื่องจักรวาล ทรงแสดงว่า จักรวาลและการ เกิดในจักรวาลเป็นทุกข์ จำเป็นที่จะต้องออกจากทุกข์ด้วยมรรค ผล นิพพาน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องโลกและจักรวาลนั้นเป็นเรื่องของปรัชญาและวิทยาศาสตร์ ต้อง ศึกษาศาสตร์ทั้ง 2 ว่ามีความเหมือน แตกต่างกันอย่างไร เป้าหมายของการศึกษาเรื่องนี้ มี ประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างไร ส่วนการศึกษาเรื่องโลกและจักรวาลตามแนวพระพุทธศาสนา นั้น มีคัมภีร์ให้ศึกษาอยู่จำนวนหลายแห่ง มีทั้งปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาและ คัมภีร์ปกรณ์วิเสส ก็ไม่ควรจะหลงประเด็นในการศึกษาในเรื่องของความเชื่อในปาฏิหาริย์ให้ มากนัก ควรศึกษาเพื่อพัฒนาอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากโลกและจักรวาล อันได้แก่ โลกุตระ คือพระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- พรชัย พัชรินทร์ตะนกุล. (2547). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิรักบ้านเกิด.
- พระจักรกฤษณ์ ธีรธมโม. (2558). ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเทวดาในคัมภีร์จักกวางพินิต. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. 6(1): 86.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). **จารีกโอศก ธรรมจักรบนเสาสี่สิ่ง**. ธรรมสภา: กรุงเทพมหานคร.
- พระยงยุทธ พุโธ. (2558). ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีวิวัฒนาการของมนุษย์และจักรวาลในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาสาขายะ. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. 6(1): 96.
- พระสัทธัมมโชติกธมมาจริยะ. (2556). **วิถีมุตตสังคหะ ภูมิจตุกกะและปฏิสนธิจตุกกะ**. กรุงเทพมหานคร: ทิพยพิสุทธิ์.
- พุทธโฆสมหาเถระ. (2555). **อัฐสาลินี**. พระคันธसारากว้างส์แปลและอธิบาย. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.
- พุทธโฆสมหาเถระ. (2555). **วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (2558). **พุทธจักรวาล**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สิริมงคลอาจารย์. (2548). **จักรวาลที่ป็นิ**. สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ตรวจชำระเรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร: ศรีเมืองการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2547). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิรักบ้านเกิด
- ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์โลกและดาราศาสตร์. (2551). **กำเนิดโลก**. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2562. แหล่งที่มา. จาก <http://www.lesa.biz/earth/earth-system/earth-origin>.